

VI. PÁL PÁPA *POPULORUM PROGRESSIO* KEZDETŰ KÖRLEVELÉNEK¹ IDŐSZERŰSÉGE

P. SZABÓ FERENC SJ JEGYZETE

Egyháztörténészek egyöntetű véleménye szerint Montini/VI. Pál pápa legjelentősebb műve a II. Vatikáni zsinat továbbvitele volt XXIII. János pápa halála után, illetve az a tény, hogy az egyetemes zsinatnak új irányt és lendületet adott a második ülésszakot megnyitó híres beszédével, majd első, a dialógusról szóló *Ecclesiam suam* kezdetű körlevelével. Két évvel a zsinat befejezése után két újabb dokumentumot tett közzé: *Populorum progressio* kezdetű, valamint a papi cölibátusról szóló, *Sacerdotalis celibatus* kezdetű körlevelét.

A II. Vatikáni zsinat befejezése (1965. december 8.) után, két évvel, 1967. március 26-án tette közzé VI. Pál pápa a *népek fejlődéséről* szóló *Populorum progressio* kezdetű körlevelét. Ezzel eleget tett a zsinati atyák kívánságának, akik az Egyház és a világ kapcsolatával foglalkozó, *Gaudium et spes* kezdetű konstitúció megvitatásakor felfigyeltek a világméretű gazdasági-kulturális problémákra (vö. GS 86). Montini pápa még megválasztása előtt latin-amerikai, afrikai és ázsiai útjai során személyesen is meggyőződhetett azokról a súlyos terhekről, „amelyeket a fejlődés problémáival viaskodó ősi kultúrájú népeknek hordozniuk kell”. A zsinat vége felé (1965. október 4.) az ENSZ New York-i székházában mondott beszédében szöveg a világméretűvé terebélyesedett társadalmi konfliktusokról, a botrányos egyenlőtlenségekről, a luxusszínvonalon élő kevesek és a nyomorban tengődő tömegek közti igazságtalan aránytalanságról. Ugyanígy tűrhetetlen a gazdag és a fejlődésben elmaradt országok közötti gazdasági, társadalmi és kulturális szakadék. VI. Pál a körlevélben (76) idéz az ENSZ székhelyén mondott beszédéből, amikor is azt hangsúlyozta, hogy „*fejlődés a béke új neve*”. New Yorkból visszatérve a zsinati atyák előtt megvallotta: „Az ember bizonytalán meg tudja szervezni a földet Isten nélkül is, de Isten nélkül végső soron csakis az ember ellen tudja megszervezni. Ezért minden, önmagán kívüli szemponttól elszakított, abszolút humanizmus – embertelen humanizmus.”

A pápa még sürgette az ENSZ delegátusai előtt „valamiféle világtekintély megteremtését”. Sajnos, ahogy a pápa sejtette, ez a mai napig csupán ábránd maradt.

Amikor a pápa leszögezi a keresztény nézőpontot a fejlődésről, hangsúlyozza, hogy a fejlődés csak akkor valóságos, ha *minden ember és a teljes ember* növekedését, kibontakozását biztosítja. Nem elégséges a gazdasági fejlődés, nem lehet elválasztani a gazdasági szempontot az emberitől. „Az embert kell középpontba állítani, minden embert, minden embercsoportot, a legkisebbtől

¹ 1963. szeptember 29. <http://www.eancheilpaparema.it/discorsi-al-concilio/inizio-seconda-sessione/>

kezdve egészen az emberiségig.” (14. pont, hivatkozás Lebreton domonkos *Közgazdaság és humanizmus* című könyvére.) A pápa igazában a keresztény humanizmust állítja az igazságos társadalmi-kulturális fejlődés alapjául. Mert az emberi személy méltósága, az ember természetfeletti hivatásának állítása a szociális tanítás sarkpontja. Nemcsak többet birtokolni, hanem többnek lenni; lelkileg/szellemileg kibontakozni. Az „egydimenziós” ember, a csupán termelő és fogyasztó lény materialista szemléletével szemben a pápa Pascallal állítja: „Az ember végtelenül túlszárnyalja az embert.” (42) Sajnos, ma is érvényes Európára – Magyarországra is – az, amit a 41. pontban a materializmus kísértéséről ír: „A fejlődő országok népei helyesen válasszák ki, mérjék meg az értékeket: vessék el a hamis értékeket, amelyek az ideális létformát lealacsonyítják.” VI. Pál utal Jacques Maritain *Teljes humanizmus* című, a két háború között megjelent könyvére, amely a feltörő totalitarizmusok idején hangoztatta, hogy a teljes ember és minden ember mindenoldalú fejlődését kell előmozdítani, majd szó szerint idézi a jezsuita teológus, Henri de Lubac híres könyvét, amely Maritain gondolatait a háború másnapján jobban kibontotta, rávilágítva az *ateista humanizmus tragédiájára*. Idézzük a 42. pontból a Lubactól kölcsönzött sorokat: „Az ember bizonytalán meg tudja szervezni a földet Isten nélkül is, de Isten nélkül végső soron csakis az ember ellen tudja megszervezni. Ezért minden, önmagán kívüli szemponttól elszakított, abszolút humanizmus – embertelen humanizmus.”

A 20. század totalitarizmusai elegendő példával szolgáltak e kijelentések hitelességére.

VI. Pál körlevele még hangsúlyozza a *szolidáris fejlődés* elősegítésének kötelezettségét, az emberi és természetfeletti testvériséget, ami a gazdagabb és szegényebb nemzetek közötti segítségnyújtást, kereskedelmi és kulturális kapcsolatok kiépítését jelenti, és azt, hogy minden ember és nemzet ad és kap, hogy egymás fejlődését elősegítsék. E problémától függ az egész emberiség civilizációja, a békés jövő. A pápa minden hívőt és minden jóakarátú embert arra szólított fel, hogy vegye ki részét a szolidáris felelősségből.

VI. Pál körlevele elején jelzi, hogy a zsinat óhaját teljesítve hozta létre a *Iustitia et Pax (Igazságosság és Béke)* bizottságot, hogy Isten egész népét ráébressze küldetésére a mai világban, és elősegítse a szegényebb népek, az elmaradt nemzetek fejlődését.

A Populorum progressio időszerűsége

Rövid ismertetésünkben is napnál világosabbnak tűnik (Boldog, októberben Szent) VI. Pál pápa fél évszázaddal ezelőtti körlevelének *időszerűsége*. Montini pápa természetesen hivatkozik elődeinek az egyház szociális tanítását kifejtő körleveleire. XIII. Leó pápa *Rerum novarum* kezdetű körlevele a munkáskérdésről (1891-ben) nyitotta meg a sort. II. János Pál pedig száz évvel később *Centesimus annus* kezdetű körlevelében áttekintette azt a száz éves társadalmi tanítást, amely nem zárt rendszer, nem ideológia, hanem arra irányul, hogy az Evangélium fényével megvilágítsa a kor társadalmi kérdéseit, tehát igazában az *erkölcsteológia* keretében

tartozik. (Szent) II. János Pál jelezte a nagy gazdasági, társadalmi, politikai változásokat, különösen kiemelve az 1989-es évet, amikor megbukott az elnyomó kommunista rendszer, és az Egyháznak az új kihívásokkal kellett szembenéznie. Amikor VI. Pál közzétette a *Populorum progressiót*, még nem lehetett előre látni a bolsevizmus bukását. De a körlevélben leszögezett alapelvek továbbra is érvényben maradnak. Sőt időszerűségük ma még szembetűnőbb, amikor az ún. „harmadik világból” jött Ferenc pápa – elődeinek szociális tanítására hivatkozva – sürgeti a világméretű igazságtalanságok okainak megszüntetését: a pénzimádatból és hatalomvágyból eredő háborús konfliktusok és ezek következménye, a migránskérdés *gyökeres* orvoslását. A fegyvergyártásra kidobott mérhetetlen összegeket a fejlődésben elmaradt országok megsegítésére kellene fordítani: a kőolaj kizsákmányolása és a polgárháborúkat szító versengés helyett az éhínség és helyi gazdasági–társadalmi–kulturális fejlődés hathatós támogatása lenne a sürgető nemzetközi feladat!

„Fejlődés a béke új neve! ”

VI. Pálnak az ENSZ-ben elhangzott felszólítása fél évszázad után vészkiáltásként hangzik vajúdó világunkban!